

Yan Huang

Pragmatika

KAROLINUM

LINGVISTIKA

Pragmatika

Yan Huang

Z anglického originálu *Pragmatics*, vydaného nakladatelstvím Oxford University Press v roce 2014, přeložil Ondřej Dufek.

Doslov Lucie Saicová Římalová
Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1
Praha 2019
www.karolinum.cz
Redakce Magdaléna Směsíková a Adéla Petruželková
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba Nakladatelství Karolinum
První české vydání

© Yan Huang 2007, 2014
Translation © Ondřej Dufek, 2019
Epilogue © Lucie Saicová Římalová, 2019

ISBN 978-80-246-3337-4
ISBN 978-80-246-3346-6 (online: pdf)

Pragmatics, second edition was originally published in English in 2013. This translation is published by arrangement with Oxford University Press.

Kniha *Pragmatika*, druhé vydání, vyšla původně anglicky roku 2013. Tento překlad je vydáván se svolením Oxford University Press.

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

*Mé matce Feng Hexia (1921–2010)
a mému otci Huang Yongzengovi (1922–2013) –
se vzpomínkou a hlubokou vděčností.*

OBSAH

PŘEDMLUVA K DRUHÉMU VYDÁNÍ	11
PODĚKOVÁNÍ K DRUHÉMU VYDÁNÍ	13
PŘEDMLUVA K PRVNÍMU VYDÁNÍ	15
PODĚKOVÁNÍ K PRVNÍMU VYDÁNÍ	17
ZNAČKY A ZKRATKY	19
1 ÚVOD	21
1.1 Co je pragmatika?	21
1.2 Proč pragmatika?	26
1.3 Některé základní pojmy v sémantice a pragmatice	30
1.4 Uspořádání knihy	38
Cvičení	39
ČÁST I – ÚSTŘEDNÍ TÉMATA PRAGMATIKY	41
2 IMPLIKATURA	43
2.1 Klasická griceovská teorie konverzační implikatury	44
2.2 Dvě neogriceovské pragmatické teorie konverzační implikatury	57
2.3 Několik současných debat o konverzační implikatuře	79
2.4 Zapuštěná (konverzační) implikatura	80
2.5 Konvenční implikatura	84
2.6 Shrnutí	89
Cvičení	89

3 PRESUPOZICE	94
3.1 Projevy presupozice	95
3.2 Vlastnosti presupozice	98
3.3 Analýzy	106
3.4 Shrnutí	119
Cvičení	119
4 ŘEČOVÉ AKTY	123
4.1 Performativy versus konstativy	124
4.2 Austinovy podmínky úspěšnosti performativů	128
4.3 Lokuční, ilokuční a perlokuční akty	130
4.4 Searlovy podmínky úspěšnosti řečových aktů	134
4.5 Searlova typologie řečových aktů	135
4.6 Nepřímé řečové akty	138
4.7 Řečové akty a kultura	152
4.8 Shrnutí	161
Cvičení	161
5 DEIXE	165
5.1 Předběžné poznámky	166
5.2 Základní kategorie deixe	169
5.3 Další kategorie deixe	197
5.4 Shrnutí	208
Cvičení	208
6 REFERENCE	211
6.1 Co je to reference?	212
6.2 Referující výrazy	213
6.3 Anaforická užití zájmen	221
6.4 Ještě k vlastním jménům a určitým deskriptcím: několik klasických filozofických distinkcí a analýz reference	224
6.5 Odložená neboli přenesená reference	235
6.6 Shrnutí	242
Cvičení	242
ČÁST II – PRAGMATIKA A JEJÍ OKRAJE	245
7 PRAGMATIKA A KOGNICE: TEORIE RELEVANCE	247
7.1 Relevance	248
7.2 Explikatura, r-implikatura a konceptuální vs. procedurální význam	252
7.3 Od fodorovského „centrálního procesu“ k submodulu „teorie mysli“	263
7.4 Porovnání teorie relevance a klasické/neogriceovské pragmatické teorie	265

7.5 Shrnutí	269
Cvičení	269
8 PRAGMATIKA A SÉMANTIKA	272
8.1 Redukcionismus versus komplementarismus	273
8.2 Náčrt rozlišení sémantiky a pragmatiky	274
8.3 Pronikání pragmatiky do řečeného a sémanticko-pragmatické rozhraní	277
8.4 Lze odlišit explikaturu, pragmaticky obohacené řečené a implicituru od konverzační implikatury?	294
8.5 Porovnání pěti analýz	299
8.6 Shrnutí	302
Cvičení	303
9 PRAGMATIKA A SYNTAX	305
9.1 Chomského pohled na jazyk a lingvistiku	306
9.2 Chomského teorie vázání	307
9.3 Problémy chomského teorie vázání	309
9.4 Revidovaná neogriceovská pragmatická teorie anafory	317
9.5 Teoretické implikace	331
9.6 Shrnutí	333
Cvičení	333
GLOSÁŘ	337
TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍČEK	341
DOPORUČENÁ ŘEŠENÍ CVIČENÍ	345
SEZNAM LITERATURY	356
POZNÁMKA PŘEKLADATELE	380
DOSLOV K ČESKÉMU VYDÁNÍ	383
JMENNÝ REJSTŘÍK	388
VĚCNÝ REJSTŘÍK	395
REJSTŘÍK JAZYKŮ, JAZYKOVÝCH RODIN A JAZYKOVÝCH AREÁLŮ	401

PŘEDMLUVA K DRUHÉMU VYDÁNÍ

Neustálý zájem o mou *Pragmatiku* si žádá nové vydání. Zatímco záměr, cílová skupina a celková struktura zůstávají v tomto, druhém vydání stejné, materiál jsem v celé knize důkladně přepracoval, doplnil a aktualizoval tak, aby reflektoval neustálý překotný vývoj pragmatiky od zveřejnění prvního vydání. Pokud jde o jeho záběr, nejvýznamnější změna je přidání nové kapitoly o referenci do části I. Důležitým tématem v lingvistice i filozofii jazyka je reference. Přinejmenším od Strawsona (1950) se považuje za značně pragmatickou, jelikož je v zásadě kontextově závislým aspektem významu výpovědi. Přestože existuje značné množství literatury o referenci jak v lingvistice, tak ve filozofii jazyka, její velká část (zejména v tradici filozofie jazyka) je psána s tak odstrašujícím důrazem na podrobnost, že není příliš přívětivá pro studenty. Navíc většina existujících učebnic pragmatiky o tomto důležitém tématu lingvistiky i filozofie jazyka (dostatečně) nepojednává. Věřím, že s referencí je už soubor klasických pragmatických témat, jimž by se tato kniha měla věnovat, úplný. Mezi další významné změny patří nové oddíly o vzestupném a sestupném vyplývání v kapitole 1, o současných debatách o konverzační implikatuře a zapuštěné (konverzační) implikatuře v kapitole 2, o nezdvořilosti v kapitole 4, o emocionální deixi v kapitole 5, o kontextualismu vs. sémantickém minimalismu ve filozofii jazyka v kapitole 8 a o odstranění podmínek vázání v kapitole 9. Kde to bylo vhodné, byly do různých kapitol v rámci celé knihy dodány práce z experimentální a lexikální pragmatiky. V souvislosti s tím byly zestručněny nebo dokonce odstraněny některé méně důležité pasáže. Toto vydání obsahuje ještě bohatší soubor jazykových dat z většího počtu světových jazyků než první vydání. V neposlední řadě jsou důležitými částmi knihy cvičení a otázky pro eseje a slovník pojmů, seznam

literatury a navržená řešení cvičení – a i ty byly přepracovány, aktualizovány a mírně rozšířeny.

Auckland, New Haven, Cambridge, MA, a Peking
červenec 2013

Y. H.
黃衍

PODĚKOVÁNÍ K DRUHÉMU VYDÁNÍ

Mnoho lidí přispělo k přípravě tohoto vydání. Jsem mimořádně vděčný Barbaře Abbottové a Fredu Kroonovi za pročtení náčrtu kapitoly o referenci a Bartu Geurtsovi za přečtení konceptu podkapitoly o zapuštěné (konverzační) implikatuře. Díky jejich velmi bystrým připomínkám jsem příslušné úseky textu významně vylepšil. Jsem velmi zavázán Abdullahu al-Saqqafovi, Chen Guohuaovi, Davidu Cramovi, Michaelu Haughovi, Larrymu Hornovi, Richardu Larsonovi, Stevu Levinsonovi a Wu Íanovi, kteří mi různými způsoby pomohli. Mé díky patří též Saře Amani, Li Beidi a Zheng Danyang za jejich pomoc se seznamem literatury.

Rád bych využil příležitosti ocenit, že Hae-Yun Lee přeložil první vydání do korejštiny a Puteri Roslina Abdul Wahid do malajštiny a že He Ziran a Wu Yaxin napsali úvod k čínskému přetisku tohoto vydání. Chtěl bych také poděkovat Keithu Allanovi, Alessandru Caponemu, Cedricu Ginestetovi, Gregorymu Glasgowovi, nedávno zesnulému Robertu Harnishovi, Sticii Levy, Lin Dunlaiovi, Lin Yunqingovi, Xie Chaoqun a Zhang Renovi za recenze prvního vydání v různých lingvistických, filozofických a psychologických časopisech, *International Cognitive Linguistics Association Book Reviews* a na *Linguist Listu*.

Od zveřejnění prvního vydání jsem části materiálu, hlavně toho nového, obsaženého v této knize, představil různým publikům na Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Aalborg Universitet, Anhui University, Universiteit Antwerp, University of Auckland, Universität Augsburg, University of the Basque Country, Beijing University of Aeronautics and Astronautics, Beijing Foreign Studies University, Beijing Language and Culture University, Beijing Normal University, University of Cambridge, Chinese University of Hong Kong, Communication and Media University of China, National Dong Hwa University, East China Normal

University, Freie Universität Berlin, Fujian Medical University, Fujian Normal University, Fuyang Teachers' College, Fuzhou University, Université de Genève, Guangdong University of Foreign Studies, Harvard University, Hefei University of Technology, University of Helsinki, Henan University, University of Hong Kong, Hongkong Polytechnic University, Hsuan Chuang University, Hunan University, Institute of Linguistics at the Chinese Academy of Social Sciences, Université de Kairouan, Kansai University, Kyoto Prefectural University, Katholieke Universiteit Leuven, Uniwersytet Łódzki, University of London, Lunghwa University, University of North Carolina, Universität Mainz, Nankai University, University of Nanking/Nanjing, Nanjing Normal University, Nanjing University of Science and Technology, University of New South Wales, Ningbo University, Université d'Orléans, University of Oxford, Peking University, Universität Regensburg, Rice University, San Francisco State University, Seoul National University, Shandong University, Shanghai International Studies University, Shanghai Jiao Tong University, Shih-Hsin University, Soochow University, Tsinghua University (Beijing), National Tsing Hua University (Hsinchu), Tohoku University, University of Tokyo, University of Waikato, Victorian University of Wellington, Xi'an International Studies University, Yale University, Zhejiang University a Zhengzhou University. Těžil jsem z jejich komentářů. Jsem vděčný všem, kteří mě pozvali. V neposlední řadě jsem zavázán studentům univerzit v Readingu, Oxfordu a Aucklandu a doktorandům z Beijing Foreign Studies University, kteří se účastnili mých (pokročilých) kurzů sémantiky a pragmatiky, v nichž jsme část nového materiálu prověřovali.

Konečnou verzi tohoto vydání jsem připravoval částečně během studijního/výzkumného výjezdu na Department of Linguistics, Yale University; Department of Linguistics, Harvard University; a National Research Centre for Foreign Language Education, Beijing Foreign Studies University. Jsem vděčný Lauře Hornové, Marii Polinské, Gennaru Chierchiovì a Wen Qiufang za to, že mě pozvali, a třem zmíněným pracovištím za příležitost pracovat v podnětném a příjemném prostředí.

V souvislosti s přípravou tohoto vydání do tisku bych rád poděkoval Johnu Daveymu, Julii Steerové, Victorii Hartové a Kate Gilksové z Oxford University Press za jejich profesionalitu. Vděčím i Lucy Hollingworthové za zredigování textu a Lesley Rhodesové za korekturu. Od roku 2000 jsem v Oxford University Press vydal tři knihy (toto vydání nepočítaje). Jsem obzvlášť vděčný Johnu Daveymu (který už odešel z Oxford University Press do důchodu) za zájem o můj výzkum a podporu, kterou mi za ta léta vyjadřoval.

V osobnější rovině chci poděkovat své manželce a dceři za to, že jsou neustálým zdrojem lásky, povzbuzení a podpory. Moji rodiče zemřeli během mé práce na tomto vydání. Za vše, co pro mě udělali, jim jsem zavázán, zejména své matce. V temných časech Maovy „kulturní revoluce“ v Číně to byli oni, kdo se mě snažili vychovat, poskytnout mi vzdělání a naučit mě, jak být lidskou bytostí, která za něco stojí. Toto vydání je tedy věnováno jejich památce.

PŘEDMLUVA K PRVNÍMU VYDÁNÍ

Cílem této knihy je poskytnout směrodatný, aktuální a přitom srozumitelný úvod do současné lingvistické pragmatiky.

V současné pragmatice lze vymezit dvě školy: angloamerickou a (kontinentální) evropskou. V té první koncepci lingvistiky a filozofie jazyka je pragmatika definována jako systematické studium významu na základě užívání jazyka nebo v závislosti na něm. Ústředními otázkami jsou implikatura, presupozice, řečové akty a *deixis*. Toto pojetí je známo jako složkový pohled na pragmatiku, což je názor, že pragmatika by měla být považována za ústřední složku teorie jazyka, na stejné úrovni jako fonetika, fonologie, morfologie, syntax a sémantika. Oproti tomu by jiné oblasti jako antropologická lingvistika, aplikovaná lingvistika a psycholingvistika ležely vně tohoto souboru základních složek. V rámci kontinentální tradice je pragmatika definována mnohem širěji a zahrnuje mnohé z oblasti sociolingvistiky, psycholingvistiky a analýzy diskurzu. Kontinentální přístup představuje hlediskové pojetí pragmatiky, tedy názor, že pragmatika by měla být považována za funkční hledisko na každý aspekt jazykového chování. Vezmeme-li v úvahu míru přesahu mezi jevy zkoumanými v jiných vcelku zavedených interdisciplinárních oborech, jako je sociolingvistika, psycholingvistika a neurolingvistika, je poměrně složité představit si nějakou ucelenou výzkumnou agendu v rámci kontinentální tradice. Oproti tomu užší angloamerické, složkové pojetí pragmatiky, jež se soustředí na témata vycházející z tradičních zájmů analytické filozofie, vymezuje svůj záběr poměrně koherentně, systematicky a na základě jasných zásad. Proto budu v této knize pojednávat o pragmatice převážně z angloamerického, komponentového pohledu.